

УДК 343.81

DOI 10.32755/sjcriminal.2020.01.062

Пузирьов М. С.,

доктор юридичних наук, начальник відділу
наукової діяльності та міжнародного співробітництва,
Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0002-7814-9476;

Пеховський А. Ю.,

кандидат юридичних наук, начальник управління
з питань внутрішніх розслідувань та безпеки персоналу,
Департамент з питань виконання кримінальних покарань
Міністерства юстиції України, м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-5562-4289;

Штупун Ю. Д.,

студентка 361-ої навчальної групи,
Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ: ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Стаття присвячена аналізу вітчизняного законодавства з питань звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі. Здійснено огляд міжнародних норм, що стосуються зазначеної сфери правовідносин. Розглянуто основні моделі звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі на прикладі зарубіжного досвіду. Проаналізовано сучасні ініціативи щодо вдосконалення українського законодавства в частині звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі та зроблено висновки щодо усунення наявних недоліків вітчизняного регулювання досліджуваної сфери правового регулювання.

Ключові слова: довічне позбавлення волі, звільнення від відбування покарання, помилування, законодавство, зарубіжний досвід.

Постановка проблеми. У багатьох країнах світу довічне позбавлення волі є найбільш суворим видом покарання, що зумовлює жваві науково-практичні дискусії навколо правового регулювання окремих аспектів його виконання та відбування. Особливо гострим є питання звільнення від відбування цього виду покарання, адже правозахисні організації акцентують увагу на відсутності дієвого механізму звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі в Україні, що суперечить не лише низці міжнародних нормативно-правових актів, а й

основним принципам демократичного суспільства, яке не повинно відмовляти людині в можливості ресоціалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти призначення, виконання покарання та відбування у виді довічного позбавлення волі досліджували такі вітчизняні правники, як І. Г. Богатирьов, О. О. Дудоров, Т. В. Дуюнова, О. В. Євдокімова, Л. О. Мостепанюк, Н. В. Коломієць, В. В. Сташис, В. Я. Тацій, О. В. Ткачова, М. І. Хавронюк, О. В. Хорошун, С. В. Царюк, В. О. Човган, І. С. Яковець та інші, проте українське кримінальне та кримінально-виконавче право на сьогодні перебувають у процесі активного реформування та приведення до міжнародних стандартів, що додатково актуалізує обрану для дослідження проблематику.

Метою роботи є аналіз вітчизняного законодавства з питань звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі з визначенням перспектив його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Довічне позбавлення волі як вид покарання встановлюється ст. 51, 64 Кримінального кодексу України. Відповідно до ч. 1 ст. 64 зазначеного Кодексу цей вид покарання застосовується за вчинення особливо тяжких злочинів і лише у випадках, спеціально передбачених КК України, якщо суд не вважає за можливе застосувати позбавлення волі на певний строк [1].

Нині в Україні звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі може відбуватися шляхом помилування, процедура якого врегульована Кримінальним, Кримінально-виконавчим кодексами України, Положенням про порядок здійснення помилування, затвердженим Указом Президента України від 21.04.2015 р. № 223/2015 [2], загальний аналіз яких дає підстави стверджувати про невідповідність чинного законодавства України гарантіям, закріпленим у ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), в силу відсутності чітких критеріїв помилування, юридичних гарантій для оскарження рішення про відмову в ньому та відсутності вимоги стосовно мотивованості відмови в помилуванні.

Офіційна статистика помилувань «довічників» в Україні у вільному доступі відсутня, проте за даними Української Гельсінської

спілки за роки незалежності в нашій країні було помилувано лише двох осіб, що виглядає на тлі загальної кількості довічно засуджених як статистична похибка [3].

Перш за все, варто зазначити, що ст. 3 Конвенції закріплено заборону катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання [4]. У вітчизняному законодавстві це положення знайшло своє відображення на найвищому рівні, а саме у ст. 28 Основного Закону – Конституції України, яка фактично дублює вищенаведену норму Конвенції. Разом з тим тлумачення поняття «нелюдське поводження» в українському законодавстві відсутнє.

У вищезгаданій правовій позиції Українська Гельсінська спілка акцентує увагу, що в розумінні Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) нелюдське поводження – це, серед іншого, і відсутність реальної перспективи звільнення від відбування довічного покарання [3], що нині спостерігається в Україні.

У рішенні ЄСПЛ у справі «Петухов проти України (№ 2)» за заявою № 41216/13 від 12.03.2019 р. суд зазначив, що застосування покарання у виді довічного позбавлення волі до осіб, які вчинили особливо тяжкі злочини, ст. 3 Конвенції не суперечить, але лише за умови, що воно *de jure* та *de facto* є таким, яке може бути скороченим, що означає як наявність у засудженого перспективи звільнення, так і можливість перегляду [5]. Основою такого перегляду має бути оцінка наявності законних підстав пенологічного характеру для подальшого тримання особи під вартою. До них належать покарання, стримування, захист суспільства та реабілітація.

Окремий акцент Судом зроблено на останній з вищеназваних підстав, а саме реабілітації. Зазначено, що акцент на реабілітації та реінтеграції особи став обов'язковим фактором, який держави-учасниці повинні враховувати під час розроблення своєї політики у сфері обрання покарань [5]. У першу чергу, це зумовлено тим, що адміністрація установ виконання покарань має виявляти повагу до людської гідності осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, та прагнути їх реабілітувати, з чого, у свою чергу випливає, що перегляд рішення про довічне позбавлення особи волі повинен враховувати прогрес засудженого в реабілітації з

урахуванням оцінки, чи був такий прогрес настільки значним, що триваюче тримання під вартою більше не може виправдовуватися законними пенологічними підставами.

Аналогічні до положень ст. 3 Конвенції норми містяться і в ст. 7 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. [6]. При цьому наявність таких положень не означає, що звільнення має бути застосоване з неминучістю, але воно має бути не просто теоретичною можливістю, а полягати в наявності детальної процедури, що дозволяє національній владі оцінити конкретний прогрес, якого особа, засуджена до довічного позбавлення волі, досягла у процесі реабілітації, та обґрунтування подальшого тримання в умовах несвободи. Згадані норми міжнародного права загалом акцентують увагу на реабілітаційній ролі пенітенціарної системи та недопущенні її суто каральної спрямованості.

Отже, встановлені міжнародним правом стандарти стосовно звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі можна звести до таких вимог:

- особи, засуджені до цього виду покарання, із самого початку його відбування мають знати, як саме вони повинні змінюватися та що робити, аби воно було переглянуте;

- за відсутності пенологічних підстав для продовження відбування покарання подальше тримання засудженого в умовах несвободи є неприпустимим;

- перегляд наявності/відсутності таких підстав має бути регулярним та здійснюватися після спливу певного мінімального проміжку часу;

- механізм звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі повинен мати чіткі критерії та належні процесуальні гарантії;

- відмова в достроковому звільненні від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі має бути належним чином мотивованою;

- механізм звільнення не повинен мати винятковий характер або базуватися на мотивах милосердя.

Повертаючись до аналізу вітчизняного законодавства, можна зауважити, що український законодавець у ст. 6 Криміналь-

но-виконавчого кодексу України закріпив поняття виправлення засудженого та ресоціалізації. Зокрема, відповідно до ч. 1 названої статті під виправленням засудженого варто розглядати процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки [7]. Проте дослідники окресленої проблематики зазначають, що у зв'язку з відсутністю у вітчизняному законодавстві дієвого механізму звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі законодавець фактично нехтує самою метою покарання – виправленням засуджених та їх подальшою ресоціалізацією [8; 9].

У світлі вищевикладеного та з урахуванням євроінтеграційного спрямування державної політики України очевидною є необхідність внесення змін до вітчизняного законодавства з питань звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі.

У контексті досліджуваної нами проблематики варто зазначити, що нещодавно на офіційному вебсайті Міністерства юстиції України з'явилася інформація, відповідно до якої Урядом було погоджено проєкт Указу Президента України «Про внесення змін до Положення про порядок здійснення помилування, затвердженого Указом Президента України від 21.04.2015 року № 223» (далі – проєкт Указу), де акцентується, що у процесі застосування Порядку було виявлено низку недоліків, які ускладнюють механізм помилування в Україні, а внесення до нього змін має привести зазначений акт у відповідність до принципу гуманізму [10].

Під час детального дослідження проєкту Указу [11] можна зробити висновок, що вказаний акт дійсно містить низку принципово важливих положень, спрямованих на наближення вітчизняного законодавства до міжнародно-правових стандартів виконання покарання у виді довічного позбавлення волі. Пропоновані проєктом Указу зміни можна звести до таких пунктів:

– уточнено порядок обрахування покарання, яким замінюється довічне позбавлення волі, а саме запропоновано обчислювати його з моменту початку відбування покарання у виді довічного позбавлення волі, але не менше двадцяти п'яти років;

– підстави помилування осіб, які засуджені за тяжкі та особливо тяжкі злочини чи мають дві і більше судимостей за вчинення умисних злочинів або відбули незначну частину призначеного їм строку, пропонується визначити не як «надзвичайні обставини» [2], а як «обставини, що зумовлені гуманним ставленням до них» [11];

– характеристику про поведінку особи із викладеною письмовою думкою адміністрації про доцільність помилування запропоновано замінити характеристикою адміністрації, оскільки адміністрація установи виконання покарань не повноважна надавати оцінку того, чи повинна засуджена особа підлягати помилуванню;

– засудженому до довічного позбавлення волі запропоновано надати можливість разом із клопотанням про помилування надавати не лише документи, а й інші матеріали, як, наприклад, листи з вибаченнями до потерпілих, відеозвернення тощо, які не можуть розглядатися як документи, але одночасно характеризують особу засудженого.

Отже, можна констатувати, що в цілому проєкт Указу містить положення, які вирішують низку нагальних проблем правового регулювання звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі. Проте, на нашу думку, внесення змін на рівні підзаконних нормативно-правових актів не вирішує проблему приведення вітчизняного законодавства з указанного питання у відповідність до вимог ст. 3 Конвенції та інших міжнародних стандартів, оскільки відповідних змін потребують також Кримінальний та Кримінально-виконавчий кодекси України.

Ураховуючи ту обставину, що євроінтеграційна спрямованість України, закріплена у Преамбулі до Основного Закону – Конституції, останніми роками перетворилася з суто декларативного положення на спрямування внутрішньої та зовнішньої політики, вважаємо, що у врегулюванні питання звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі вітчизняному законодавцеві варто орієнтуватися на позитивний європейський досвід.

На основі аналізу права зарубіжних країн дослідники виділяють три основні підходи до питання дострокового звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі:

1) передбачається абсолютна заборона на умовно-дострокове звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі;

2) підставою дострокового звільнення є рішення органу виконавчої влади чи президента країни;

3) дострокове звільнення відбувається на підставі рішення суду, спеціалізованої комісії чи іншого спеціально створеного органу [12, с. 147].

Як уже зазначалося, наявність абсолютної заборони на дострокове звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі суперечить завданням виправлення та ресоціалізації засудженого, проте законодавством окремих країн, таких як, наприклад, Нідерланди та Туреччина, встановлено, що дострокове звільнення від відбування довічного позбавлення волі не поширюється на злочини певного виду або суд наділяється повноваженнями щодо встановлення такої заборони в конкретній кримінальній справі [12, с. 147]. Друга модель є такою, що нині функціонує в Україні та недоліки якої було наведено вище.

Найбільш ефективною, на нашу думку, є саме третя модель, яка закріплює наявність у засудженого реальної можливості дострокового звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі за наявності конкретно визначених законом для цього підстав, до яких, зокрема належить відбування особою певного мінімального строку покарання та наявність даних про її виправлення. Для прикладу Закон про кримінальне правосуддя 2003 р. Англії передбачає диференційовані мінімальні строки умовно-дострокового звільнення від відбування довічного позбавлення волі – 30, 25 або 15 років [12, с. 148]. В Іспанії дострокове звільнення особи від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі стає можливим після спливу щонайменше 25 років позбавлення волі, при цьому в разі ухвалення рішення про таке звільнення суд враховує особу засудженого, обставини вчинення злочину, його поведінку під час відбування покарання, наявність ризику повторного вчинення злочину, сімейний стан засудженого тощо [13, с. 148]. Після звільнення особи починається умовний строк, який може тривати від 5 до 10 років та

сприятливий вплив якого залежить від виконання звільненою особою покладених на неї обов'язків та встановлених заборон.

Схожі моделі звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі функціонують також у Німеччині, Австрії, Швейцарії та інших країнах.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що нині наявна в Україні модель звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі є такою, що не відповідає положенням ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, принципу гуманізму, а отже, не має перспектив для подальшого розвитку та потребує суттєвої трансформації, адже інститут президентського помилування носить скоріше винятковий характер та не створює реально функціонуючого механізму звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі, а лише створює додаткові проблеми у процесі правозастосування. На вказаних недоліках наявної в Україні моделі звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі наголошено, зокрема, і Європейським судом з прав людини.

Наявні на сьогодні ініціативи, спрямовані на внесення змін до вказаної сфери на рівні підзаконних нормативно-правових актів, на нашу думку, є важливим, але недостатнім кроком для вирішення окресленої проблеми. Вважаємо, що перш за все, відповідні зміни мають бути внесені до Кримінального та Кримінально-виконавчого кодексів України та деталізовані в подальшому на підзаконному рівні. Внесення таких змін дозволить не лише привести положення вітчизняного кримінального та кримінально-виконавчого законодавства у відповідність до високих міжнародних стандартів захисту прав людини, а й у відповідність до норм Конституції України, яка є Основним Законом нашої держави.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
2. Про Положення про порядок здійснення помилування: Указ Президента України від 21.04.2015 р. № 223/2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/223/2015> (дата звернення: 15.10.2020).

3. Правова позиція Української Гельсінської спілки з прав людини щодо конституційності приписів частини першої ст. 81, частини першої ст. 82 Кримінального кодексу України. URL: https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2019/01/20190111_KSU.pdf (дата звернення: 15.10.2020).

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: прийнята Радою Європи 04.11.1950 р., ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 15.10.2020).

5. Петухов проти України: рішення Європейського Суду з прав людини від 12.03.2019 р. за заявою № 41216/13. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d98#Text (дата звернення: 15.10.2020).

6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: прийнято Генеральною Асамблеєю ООН 16.12.1966 та ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19.10.1973. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 15.10.2020).

7. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.

8. Коломієць Н. В. Щодо застосування умовно-дострокового звільнення до осіб, засуджених до довічного позбавлення волі. *Юридичний вісник*. 2018. № 3. С. 177–182.

9. Ткачова О. В., Павлов Н. С. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі: українські реалії. *Теорія і практика правознавства*. 2020. № 1 (17). С. 1–13.

10. Валерія Коломієць: Уряд погодив Проєкт Указу Президента України «Про внесення змін до Положення про порядок здійснення помилування, затвердженого указом Президента України від 21.04.2015 року № 223». *Офіційний вебсайт Міністерства юстиції України*. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/valeriya-kolomiets-uryad-pogodiv-proekt-ukazu-prezidenta-ukraini-pro-vnesennya-zmin-do-polojennya-pro-poryadok-zdiysnennya-pomiluvannya-zatverdjenogo-ukazom-prezidenta-ukraini-vid-21-kvitnya-2015-roku-223> (дата звернення: 15.10.2020).

11. Про внесення змін до Положення про порядок здійснення помилування: Проєкт Указу Президента України, затвердженого указом Президента України від 21.04.2015 року № 223. *Офіційний вебсайт Кабінету Міністрів України*. URL: <http://materialy.kmu.gov.ua/3d59037>

d/docs/d8ed94d5/Proekt_ukazu_Prezidenta_Ukrayini.pdf (дата звернення: 15.10.2020).

12. Євдокімова О. Умовно-дострокове звільнення від довічного позбавлення волі у праві зарубіжних країн. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 10. С. 146–152.

Puzyrov M. S.,

Doctor of Sciences (Law), Head of the Department of Scientific Activity and International Cooperation, Academy of the State Penitentiary Service, Chernihiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-7814-9476;

Pekhovskiy A. Yu.,

Ph.D. in Law, Head of the Department for Issues of Internal Investigations and Staff Security, Department of the Issues Concerning Execution of Criminal Punishments Ministry of Justice of Ukraine Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-5562-4289;

Shtupun Yu. D.,

Master student of the 361st academic group, Academy of the State Penitentiary Service, Chernihiv, Ukraine

RELEASE FROM SERVING A SENTENCE IN THE FORM OF LIFE IMPRISONMENT: DOMESTIC REALITIES AND PROSPECTS OF IMPROVEMENT

The article is dedicated to the analysis of the domestic legislation on release from serving a sentence in the form of life imprisonment. It has been found out that life imprisonment is the most severe type of punishment in many countries of the world. This fact leads to lively scientific and practical discussions around the legal regulation of certain aspects of its implementing and serving. The issue of release from serving this type of punishment is especially acute, as human rights organizations emphasize the lack of an effective mechanism for release from serving a sentence in the form of life imprisonment in Ukraine, which contradicts not only a number of international normative and legal acts but also the basic principles of a democratic society which should not deny a person in the opportunity to re-socialize.

A review of international norms relating to this area of legal relations is maintained. The main models of release from serving a sentence in the form of life imprisonment on the example of foreign experience are considered.

It is concluded that the current model of release from serving a sentence in the form of life imprisonment in Ukraine is inconsistent with the provisions of Article 3 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the principle of humanism, and therefore has no prospects for further development and requires significant transformation, because the institution of presidential

pardon is rather exceptional and does not create a really functioning mechanism of release from serving a sentence in the form of life imprisonment, but only creates additional problems in the law enforcement process. These shortcomings of the existing model of release from serving a sentence in the form of life imprisonment in Ukraine have been highlighted, in particular, by the European Court of Human Rights.

It is substantiated that the current initiatives aimed at making changes in this area at the level of normative and legal acts are an important but insufficient step to solve this problem. Therefore, the relevant amendments should be made in the Criminal and Criminal Executive Codes of Ukraine and further detailed at the sub statutory level. Making such amendments will not only allow to bring the provisions of domestic criminal and criminal-executive legislation in line with high international standards of human rights protection, but also in accordance with the Constitution of Ukraine, which is the Basic Law of our state.

Key words: *life imprisonment, release from serving a sentence, pardon, legislation, foreign experience.*

References

1. Ukraine (2001), *Criminal Code of Ukraine*: Law of Ukraine No. 2341-III, Information of the Verkhovna Rada of Ukraine, No. 25–26. Art. 131, Kyiv.
2. Ukraine (2015), *On the Regulations On the Procedure for Pardon*: Decree of the President of Ukraine, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/223/2015> (accessed 15 October 2020).
3. Ukrainian Helsinki Human Rights Union (2019), *The legal position of the Ukrainian Helsinki Human Rights Union regarding the constitutionality of the provisions of Part one of Article 81, Part one of the Article 82 of the Criminal Code of Ukraine*, available at: https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2019/01/20190111_KSU.pdf (accessed 15 October 2020).
4. Council of Europe (1950), *European Convention on Human Rights*: international document, Council of Europe, Rome, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (accessed 15 October 2020).
5. European Court of Human Rights (2019), *Petukhov against Ukraine*: decision, European Court of Human Rights, Strasbourg, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d98#Text (accessed 15 October 2020).
6. United Nations (1966), *International Covenant on Civil and Political Rights*: international document, General Assembly, New York, available at: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (accessed 15 October 2020).

7. Ukraine (2003), *Criminal Executive Code of Ukraine: Law of Ukraine*, No. 1129-IV, Information of the Verkhovna Rada of Ukraine, No. 3–4, article 21, Kyiv.

8. Kolomiets, N. V. (2018), “Regarding the application of conditional early release to persons sentenced to life imprisonment”, *Legal Bulletin*, No. 3, pp. 177–182.

9. Tkachova, O. V. and Pavlov, N. S. (2020), “Conditional early release from serving a sentence in the form of life imprisonment: Ukrainian realities”, *Theory and practice of jurisprudence*, No. 1 (17), pp. 1–13.

10. Ministry of Justice of Ukraine (2020), Valeriia Kolomiets: *The Government approved the Draft Decree of the President of Ukraine “On Amendments to the Regulations on the Procedure for Pardoning, Approved by the Decree of the President of Ukraine of April 21, 2015” No. 223*”, available at: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/valeriya-kolomiets-uryad-pogodiv-proekt-ukazu-prezidenta-ukraini-pro-vnesennya-zmin-do-polojennya-pro-poryadok-zdiysnennya-pomiluvannya-zatverdjenogo-ukazom-prezidenta-ukraini-vid-21-kvitnya-2015-roku-223> (accessed 15 October 2020).

11. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020), *the Draft Decree of the President of Ukraine “On Amendments to the Regulations on the Procedure for Pardoning, Approved by the Decree of the President of Ukraine of April 21, 2015” No. 223*”, available at: http://materialy.kmu.gov.ua/3d59037d/docs/d8ed94d5/Proekt_ukazu_Prezidenta_Ukrayini.pdf (accessed 15 October 2020).

12. Yevdokimova, O. (2019), “Conditional early release from life imprisonment in the law of foreign countries”, *Entrepreneurship, Economy and Law*, No. 10, pp. 146–152.